

Jeugdliteratuur wordt volwassen

De grenzen tussen jeugdliteratuur en volwassenenliteratuur worden steeds vager. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de nominatie voor de AKO-literatuurprijs van Anne Vegters kinderboek *Verse bekken*, in 1991. En uit de rij gevestigde Nederlandse auteurs van volwassenenliteratuur die het zeker niet beneden hun stand achtten ook eens een kinderboek te schrijven, zoals Mensje van Keulen, Nicolaas Matsier, Jacq Vogelaar, Willem van Toorn en Rudy Kousbroek. Ook verschijnt er steeds vaker goed doorwrocht secundair materiaal over kinder- en jeugdliteratuur. Men denke bijvoorbeeld aan het lijvige handboek *De hele Biblebontse berg* uit 1989.

Peter van den Hoven, ondermeer bekend van zijn recensies over jeugdliteratuur in het weekblad *De Groene Amsterdammer*, laat in het boek *Grensverkeer* zien, hoe volwassen de jeugdliteratuur geworden is. En, in schril contrast daarmee, hoe de jeugdliteratuurkritiek blijft hangen in een soort puberteit: nog steeds weggemoffeld in achterafrubriekjes, met veel aandacht voor het navertellen van het verhaal. 'Oordelen blijven onduidelijk, mistig, oncontroleerbaar. Formele aspecten, aspecten dus die ingaan op het wezen van het kinderboek, de talige structuur, komen nog steeds te weinig voor. Er wordt teveel voorbijgegaan aan het feit dat een boek een taalkunstwerk is met een verwijzende functie. Morele argumenten daarentegen worden veel te vaak benadrukt.'

Het feit dat recensenten van kinder- en jeugdboeken vaak teveel blijven steken in morele argumenten hangt wellicht samen met het feit dat zij eigenlijk een, zoals Van den Hoven dat noemt, 'bemiddelaarsrol' hebben: zij schrijven niet op de eerste plaats voor de lezers van jeugdliteratuur, maar voor hun ouders, docenten en bibliothecarissen. En die willen misschien ook wel weten of een boek goed geschreven is, maar vooral of het boek geschikt is voor 'hun' kinderen. Van den Hoven pleit ervoor dat recensenten van jeugdliteratuur die

'bemiddelaarsrol' laten liggen voor psychologen en pedagogen, zodat zij zich voortaan kunnen richten op de literaire kant van de zaak. Daarmee zouden ze dan zowel hun professie als de jeugdliteratuur nog een duwtje in de richting van de volwassenheid geven.

De volwassenwording van het jeugdboek zelf lijkt het beste te schetsen aan de hand van de ontwikkeling die de jeugdroman doormaakte: van probleemboek in de jaren '70 (de serie van Lemniscaat!) naar wat we 'initiatieromans' zouden kunnen noemen. Van den Hoven doelt met die term op de boeken van ondermeer Cynthia Voigt, Marilyn Sachs, Aidan Chambers, Christine Nöstlinger, Imme Dros en Wim Hofman.

Het grote verschil tussen de bijna volgens vaste receptuur bereide probleemboeken en de modernere initiatieromans zit 'em in één van de aspecten die lectuur doorgaans van literatuur onderscheidt: de eerste soort volgt een vast, voorspelbaar patroon, de tweede biedt die zekerheid niet, maar neemt de lezer mee op een literair avontuur. Net als in het echte leven biedt dat avontuur geen enkele garantie, maar wel, om met Cynthia Voigt te spreken: 'kansen, kansen om te grijpen: alleen de kans om een kans te grijpen'.

Naast een aantal algemene hoofdstukken, waarin die volwassenwording van de jeugdliteratuur en de positie van de jeugdliteratuurkritiek wordt geschetst, bevat *Grensverkeer* een groot aantal hoofdstukken over vooral Nederlandse jeugdliteratuurschrijvers. Ondermeer Imme Dros, Tonke Dragt, Akky van der Veer worden in de schijnwerpers gezet. Ook is er aandacht voor kinderpoëzie, en aan de dichters lenne Biemans en Wiel Kusters zijn afzonderlijke hoofdstukken gewijd. Voorts bevat het boek een biografie van de in 1990 overleden schrijfster An Rutgers van der Loeff.

Grensverkeer sluit af met een bespreking van *De hele Biblebontse Berg*. Peter van den Hoven is niet onverdeeld positief over deze geschiedenis van het kinderboek in Nederland en Vlaanderen. Hij eindigt dit boek dan ook met de uitspraak dat *De hele Biblebontse Berg* moet worden herzien. Maar hij zegt over de 'beklimming van de berg' ook: 'eenmaal op de top uithijgend blijft bij alle kritiek dit onomstotelijk overeind: er is een prestatie geleverd die er zijn mag en die de kinder- en jeugdliteratuur

voorgoed uit het schemergebied van een verwaarloosd subgenre heeft gehaald.'

Grensverkeer. Over jeugdliteratuur, is geschreven door Peter van den Hoven, en uitgegeven door NBLC-Uitgeverij. Het boek bevat 206 pagina's en kost f 47,50. ISBN 90 5483 012 3.

Qwerty

Wie heeft leren typen herkent in deze magische formule wellicht de rangschikking van ons alfabet op de typemachine en het toetsenbord. Maar heeft u wel eens gehoord van 'platte tekst'? Een 'oblong', 'lumbecken' en 'broodletters'? Wie kent er naast de bekende papierformaten A4 en A3 de reeks B1 tot en met B10?

Veel begrippen uit de wereld van zettters en drukkers zijn nog onbekend. Toch groeit het aantal mensen dat zich hiervoor interesseert. Met de komst van veelzijdige tekstverwerkingsprogramma's en krachtige computers is het produceren van drukwerk voor veel mensen binnen hun bereik gekomen. DTP is de gevleugelde afkorting die staat voor 'Desktop Publishing': teksten opmaken (gereed maken voor de drukker) vanachter je bureau. De huidige generatie DTP-programma's lijkt geen beperkingen meer te kennen, hoewel de mogelijkheden bij elke nieuwe versie weer verrassend gegroeid blijken.

Maar ook de nieuwste releases van doorsneetextstverwerkers als Word en Wordperfect bieden aardige opmaakmogelijkheden. Het valt echter te voorzien dat veel mensen die koste wat kost de nieuwste versie moesten hebben, een groot aantal functies onbenut zullen laten. Publiceren blijft namelijk een vak.

De *Redactiewijzer* van P.J. van der Horst is bedoeld om mensen wegwijs te maken in het publiceren van teksten. In zijn voorwoord claimt de auteur als enige zowel aan de taalkundige, inhoudelijke verzorging van teksten aandacht te besteden als aan de typografische verzorging.

De *Redactiewijzer* staat uitgebreid stil bij de voorbereiding van drukwerk: de tekst zetklaar maken; het corrigeren van drukproeven; lettertypen en -formaten; suggesties voor het afdrukken van kopjes, citaten, tabellen; de

functie van titelblad, register en dergelijke. Telkens geeft het boek voorbeelden en suggesties, waarin uitdrukkelijk ook het teveel aan opmaak aan de orde komt: overdaad schaadt, geldt zeker voor drukwerk. Daar waar geen strikte regels gelden spreekt Van der Horst een voorkeur uit voor een bepaalde oplossing.

De laatste hoofdstukken behandelen een groot aantal taalkundige onderwerpen. De hoofdstuktitels 'Leestekens', 'Hoofdletters', 'Aaneenschrijven', 'Tussenklanken', 'Afkortingen', 'Woordgeslacht', 'Staande uitdrukkingen', 'Voorkeur voor c of k', 'Contaminatie, pleonasme, tautologie', 'Barbarismen', 'Landnamen' spreken voor zich. In het hoofdstuk 'Leesbaar schrijven' worden (vooral aan de hand van voorbeelden) zaken als de lijdende vorm, tangconstructies en ouderwets taalgebruik besproken.

Wanneer de ASVAT (Afspraken Symboolgebruik voor Aanlevering Tekstvervaardiging) dankzij dit boekje algemeen toegepast zouden(?) worden, is de redactie van *Moer* geholpen.

Maar laat de *Redactiewijzer* in elk geval een einde maken aan het spreekwoordelijk geworden buurtblad met een gemiddelde van zes lettertypes per pagina.

P.J. van der Horst, *Redactiewijzer*. 's-Gravenhage, Sdu Uitgeverij, 1993. 202 blz, f 45.

Het Taallab

'Wanneer de afstand tussen natuurkundigen en natuur liefhebbers even groot zou zijn als die tussen taalkundigen en taalliefhebbers, dan zouden de meeste mensen denken dat de aarde plat is,' zegt Jan Renkema. Hij leerde in de jaren zeventig ambtenaren in Den Haag om helderder te schrijven. Onlangs onderzocht hij het taalgebruik van de belastingdienst. Veel mensen hebben zijn *Schrijfwijzer* in de kast (of naast de tekstverwerker!) staan.

Op dit moment werkt Renkema aan een methode voor het vak Nederlands in het voortgezet onderwijs. Hij is ontevreden over de huidige methodes en over de taalvaardigheid van zijn eerstejaarsstudenten. Samen met onder andere Gert Rijlaarsdam en Wim Daniëls ontwikkelde hij lesmateriaal in *Het Taallab*. Taalkunde speelt daarin een belang-

rijke rol: Dat hoeft niet ten koste te gaan van andere vakonderdelen, als er slim gecombineerd wordt: spreekbeurten over het Afrikaans; samenvatten aan de hand van teksten over dialecten en groepstalen.

Volgens Renkema is het belangrijk dat leerlingen beschikken over een begrippenapparaat om over taal te praten, dat verder gaat dan de schoolgrammatica. Dan kun je met je leerlingen niet alleen bespreken waarom een zin niet loopt, maar ook waarom een gesprek vastloopt, of hoe het komt dat Marokkanen vaak moeite hebben met het verschil tussen de *p* en de *b*. Met *Het Taallab* wil Renkema aantonen dat zo'n aanpak niet saai hoeft te zijn.

Om zijn ideeën te verwezenlijken zal hij de docenten Nederlands nog achter moeten zien te krijgen, verwacht Renkema: 'De meesten hebben letterkunde gestudeerd. Je kunt het hun niet kwalijk nemen dat ze niet warm lopen voor taalkunde.'

Het decembernummer van *Onze Taal* besteedde uitgebreid aandacht aan *Het Taallab* en de ideeën van Jan Renkema. Naast Renkema worden ook leerlingen en docenten geïnterviewd over de kwaliteit van het huidige lesprogramma.

In het nummer is een voorbeeldles van *Het Taallab* opgenomen over het schrijven van een inleiding. De makers zijn erg benieuwd naar ervaringen in de klas met dit materiaal. Bij voldoende belangstelling kan een bundel met vervolgcaternen worden samengesteld in samenwerking met het 'veld'.

Het leskatern (4 blz.) kan voor f 0,50 per stuk besteld worden bij het secretariaat van *Onze Taal*, 070: 356 12 20.

Introductie tekstverwerken

Tekstverwerking is in het dagelijkse leven een van de belangrijkste toepassingen van de computer. Binnen het onderwijs kan de tekstverwerker globaal op twee manieren gebruikt worden. Op de eerste plaats is het een taak voor het onderwijs om de opgroeiende jeugd te leren omgaan met een tekstverwerker. Daarnaast kan de tekstverwerker als didactisch instrument gebruikt worden binnen verschillende schoolvakken.

Op het Cals College, experimenteerschool in het project Proefstation West-Nederland, maken brugklasleerlingen binnen het vak Nederlands kennis met de tekstverwerker. In de brochure *Introductie tekstverwerken bij Nederlands* wordt beschreven hoe dat in zijn werk gaat. De volgende vragen komen daarbij aan de orde:

- 1 Waarom tekstverwerken bij Nederlands?
- 2 Een standaardtekstverwerker gebruiken, of een die speciaal voor het onderwijs is aangepast?
- 3 Hoe zou een introductiecursus tekstverwerking er uit kunnen zien?
- 4 Hoe zou een tekstverwerker in de vaksectie geïntroduceerd kunnen worden?

De eerste vraag – waarom tekstverwerken bij Nederlands? – wordt besproken door te wijzen op de hulp die een tekstverwerker kan bieden bij het schrijfonderwijs. De tekstverwerker biedt een eenvoudige mogelijkheid tot revisie van zelfgemaakte teksten. Het aanbrenge van verbeteringen is daarmee voor leerlingen geen onprettige bezigheid meer. Bovendien worden leerlingen zo getraind in één van de kerndoelen van de basisvorming bij het vak Nederlands: het herschrijven van teksten. Andere functies die de tekstverwerker in het vak Nederlands kan vervullen liggen, aldus de brochure, op het terrein van het zakelijk lezen en op het gebied van het oefenen van interpunctie.

Het antwoord op de tweede vraag – een standaardtekstverwerker of een speciale onderwijsversie? – laat de brochure in het midden. In het algemeen heeft het werken met een gangbare, professionele tekstverwerker (bijvoorbeeld WordPerfect) een hoop voordelen. Op het Cals College is uit pragmatische overwegingen gekozen voor een speciaal voor het onderwijs aangepaste tekstverwerker. De leerlingen leren werken met een sterk vereenvoudigde versie van het programma AlphaScript. Doordat in AlphaScript een eenvoudige menuversie met slechts twaalf opties kon worden geconstrueerd, werd alle aandacht van de leerlingen gericht op de vakinhoudelijke aspecten van de leerstof. Zij beseften vooral met Nederlands bezig te zijn en minder met tekstverwerken.

De hoofdmoot van de brochure bestaat uit het antwoord op de derde vraag: hoe zou een introductiecursus tekstverwerking er uit kunnen zien? In een minicursus van ongeveer vijf

lesuren leren brugklasleerlingen de eenvoudige versie van AlphaScript bedienen. De vaardigheden die de leerlingen moeten beheersen om daarna zonder al te grote problemen de lessen zakelijk lezen en zakelijk schrijven met de tekstverwerker te kunnen volgen, zijn:

- teksten oproepen, printen en opslaan;
- tekst veranderen: wissen, invoegen, een lege regel tussenvoegen, splitsen van een regel;
- blokoperaties: kopiëren, verplaatsen en verwijderen van tekst.

Deze vaardigheden zijn niet specifiek voor AlphaScript, maar gelden natuurlijk voor elke tekstverwerker. Naar schatting 80% van de leerlingen kon na afloop van de minicursus redelijk met het tekstverwerkingsprogramma omgaan. Dit bleek uit de resultaten van een toets waarmee de cursus werd afgesloten.

Tenslotte geeft de brochure een exemplarisch antwoord op de vierde vraag: hoe kan een tekstverwerker zijn plaats krijgen in het onderwijs van de hele vaksectie Nederlands? Besproken wordt de manier waarop de sectie Nederlands op het Cals College zelf is gaan experimenteren. Met name het belang van een goede, eenvoudige handleiding voor zowel leerlingen als docenten wordt onderstreept.

R.H.M. Wouters, J.C. de Haan & A.W. Schreiner, *Introductie tekstverwerken bij Nederlands*. PRINT/VO reeks Computers in de schoolpraktijk, nr.18, januari 1994. 32 blz, f 10.

De PRINT/VO reeks omvat brochures met praktische informatie over het gebruik en de toepassing van computers in het voortgezet onderwijs. De reeks wordt uitgegeven door het project Nieuwe Technologieën (PRINT) Sector Voortgezet Onderwijs, gevestigd bij het CPS, Postbus 30, 3870 CA Hoevelaken, tel. 034 95: 412 96.

Voorzet

Twee maal per jaar zal *Voorzet* verschijnen. In deze krant wil het Instituut voor Leerplanontwikkeling (SLO) de publicaties onder de aandacht brengen die gericht zijn op het voortgezet onderwijs.

Aandacht dus voor de basisvorming en de leermiddelen en leerplannen die de SLO daar-

voor ontwikkelt. Maar ook voor de voorstellen met betrekking tot de Tweede Fase en voor tweede-taalleerders. *Voorzet* bevat informatie op het gebied van de diverse schoolvakken. Daarnaast is er aandacht voor vakoverstijgende onderwerpen, bijvoorbeeld studievaardigheden.

Elk nummer is opgezet rond twee thema's, waarin een aantal vakken aan bod komen. In september 1994 konden we bijvoorbeeld lezen over informatietechnologie. 'Van opdracht tot tekst, een leerstofpakket Nederlands voor lezen en schrijven met de computer,' werd toen besproken.

In december verscheen nummer 2 met als thema's Kunstonderwijs in de Basisvorming en Vaardigheden bij het leren. Hierin wordt het Leerplan Fictie besproken en is er aandacht voor taalgebruik in schoolboeken.

Voorzet wordt tweemaal per jaar aan alle scholen in het voortgezet onderwijs toegezonden. De moderne docent neemt natuurlijk contact op met het SLO via de computer. De SLO / Primeur-lijn biedt de mogelijkheid om informatie, lesideeën, educatieve software en wekelijks een les rond de jongerenkrant *Primeur* te 'downloaden'.

Dick Prak (eindredacteur), *Voorzet*, Enschede, SLO. 8 blz.

Redactieadres: SLO, redactie *Voorzet*, Postbus 2041, 7500 CA Enschede. Telefoon 053: 84 08 40 SLO-lijn: 053: 34 16 34, 1200-19200 Bps, 8 Ni, 6 lijnen.